

Akhbaar Huban: Xaqiijinta Kalsoonida iyo Daahfurnaanta Warbaahinta Soomaaliya

Gundhig

Warbaahinta Soomaaliyeed waa mid aad u mashquul badan oo warar lagu kalsoonaan karo daabaca; si kastaba ha noqotee, waxaa ku qulqulaya goobo ku baayacaya macluumaad been abuur ah. In kastoo qaarkood loogu talagalay inay kasbadaan dhagaystayaal si ay lacag uga helaan xayeysiinta, in badan ayaa sameystay jilayaasha siyaasadeed ee doonaya inay saameyn ku yeeshaan dhagaystayaasha. Dimuqraadiyiintu waxay leeyihiin awooda ugu sareysa iyo u nuglaanta xogaha been abuurka ah ah sababtoo ah baahida ay u qabaan in ayku guuleystaan doorashooyinka oo saameyn ku yeeshaan dadka. Soomaaliya iyadu sidaa ugama duwana; Xisbiyada siyaasadeed iyo kooxaha kale ah waxay ku mashquulsan dicaayadaha siyaasadeed, taasoo dhalisay abuuritaanka jawi warbaahineed oo mugdi ku jiro oo aan ku habboonayn hadafka ah in la dhiso dowlad xor ah oo dimoqraadi ah. Hay'adaha dimuqraadiga ah ee curdinka ah ee Soomaaliya ayaa markaa halis ugu jira faafitaanka wararka been-abuurka ah. Jawigaan ayaa soo jiiday dareenka dowladda, taas oo soo bandhigtay dhowr jeer oo ah sharciga saxaafadda ee qallafsan sanadihii 2007, 2016, iyo 2020. In kasta oo ujeeddada la sheegay ee sharciyadan ay tahay in la hagaajiyo saxnaanta wararka iyo la dagaallanka wararka been abuurka ah, waxay abuurtay jawi colaadeed oo loogu talagalay carqaladeynta tabinta wararka ay qoraan shaqsiyaadka saxafiyiinta ah. Tallaabooyinka iyo qawaaniinta dowladda ee wax looga qabanayo halista faafinta macluumaadka been abuurka ah waxaa loo isticmaali karaa cabburinta ilaha macluumaadka dhabta ah ee loo qaadan karo inaysan u cuntameynin koox walboo xilligaas xukunka dalka gacanta ku haysa.

Sidaa darteed waa lagama maarmaan in xalka uusan keenin faafreebid laakiin ay shacabka siiso qalab ay ku aqoonsadaan wararka marin habaabinta loogu talo galay. Iyadoo aan la helin dad aqoon leh, internetku wuxuu u xuub siibanayaa mooryaan aan xog-ogaal u ahayn oo si fudud ugu nugul xogta.¹ U tababaridda dadweynaha qaab ay si fudud u fahmi karaan waxyaabaha ku jira internetka ayaa lagama maarmaan u ah in lala dagaallamo xog-ogaalnimo la'aanta internetka. Guud ahaan dadweynaha ku hadla Afka Soomaaliga ayaa u nugul dhambaalada khiyaanada leh ee ay soo bandhigaan jilayaal kala duwan, oo ay ku jiraan kuwa doonaya inay wiiqaan dowladnimada dimuqraadiga ah ee laga dhisayo dalka. Waxaa jira boggag warbaahineed oo ay gacanta ku hayaan dad aan dawli ahayn oo la dagaalamaya dawlada, sida Al-Shabab, kuwaas oo isu ekaysiinaya bogag warar oo run ah, sidaa darteedna ku guulaysta inay si qarsoodi ah u saameeyaan dhagaystayaasha aan ka filaynin.

¹ Schiffrin, Anya. "Disinformation And Democracy: The Internet Transformed Protest But Did Not Improve Democracy." *Journal of International Affairs*, vol. 71, no. 1, 2017, pg. 123.

Sidaa darteed Marqaati waxay soosaartay xalka dhibaataada iyadoon loo cagajugleynin xorriyadda warbaahinta extension biraawsarka oo loo adeegsan karo kumbuyuutarrada moobaylka iyo moobiillada si ay ugu oggolaadaan dadka isticmaala inay u arkaan qiimeynta goob kasta oo war laga helayo. Isticmaalayaasha waxay arki karaan habka iyo xaashida dhibcaha oo faahfaahsan ee bogga adigoo gujinaya extension-ka biraawsarka. Bogagga wararka waxaa lagu qiimeeyaa iyada oo lagu saleynayo kalsoonida oo loo calaamadeeyay si waafaqsan inta lagu kalsoonaan karo. Intaa waxaa sii dheer, hubinta xaqiiqda waxaa laga sameeyaa sheekooyinka ugu badan ee faafa ee la xiriira Soomaaliya. Laga bilaabo 9 Diseembar 2020, afartan degel ayaa la qiimeeyay.

Nidaamka qiimeyntu wuxuu ka dhigayaa dadka isticmaala inay fahmaan ilaha warkooda waxayna suurtagal tahay inay dhiiri geliso boggaga wararka si loo wanaajiyo kalsoonidooda iyadoo la buuxinayo shuruudaha looga baahan yahay si loo gaaro qiimeyn sare. Sidoo kale, hubinta xaqiiqda ee wararka iyo hadalada siyaasadeed waxaa laga filayaa inay niyad jabiso wararka been abuurka ah iyo hadalada iyadoo isla markaasna lagu wacyi galinayo shacabka inaysan u qaadanin macluumaadka qiime ahaan iyadoo aan baaritaan dheeri ah lagu sameyn.

Habka

Bogagga wararka ee loo xushay qiimeynta ayaa ah kuwa uruuriya taraafikada ugu badan ee webka, aad loo wadaaggo , iyo kuwa ugu badan ee loo isticmaalo tixraaca. Waxaan ku qaadnay bishii Maajo ilaa Oktoobar sameynta liistada hadda, iyo kuwo kale oo badan oo hadda ku jira hawsha. Inta aan ku bilaabayno 40 degel qiimeyn ah, waxaan sii wadi doonnaa hawsha oo aan qiimeeyn doonnaa goobaha kale ee dhiman. Kalsoonida iyo hufnaanta boggaga internetka ayaa lagu qiimeeyaa iyadoo la waafajinayo habka NewsGuard. Tilmaamayaasha Kalsoonida ayaa culeyskoodu yahay 75/100 ee dhibcaha, halka tilmaamayaasha Daahfurnaanta ay miisaamayaan isku darka rubuc ka mid ah dhibcaha.

Kalsoonida (75 dhibcood):

- Aan si isdaba joog ah u daabicin waxyaabo been abuur ah (22 dhibcood),
- Isu soo uruuriyaa soona bandhigaa macluumaadka si masuuliyad leh (18 dhibcood),
- Si joogto ah u saxa ama u cadeeyaa khaladaadka (12.5 Points)
- U caddeeya farqiga u dhexeeya wararka iyo ra'yiga si xilkasnimo leh (12.5 dhibcood),
- Wuxuu iska ilaaliyaa cinwaanada khiyaanada leh (10 dhibcood).

Daahfurnaan (25 dhibcood):

- Websaydhku wuxuu soo bandhigayaa lahaanshaha iyo maalgelinta (7.5 dhibcood),
- Waxay si cad u calaamadeysaa xayeysiinta (7.5 dhibcood),
- Waxay muujineysaa cidda masuulka ka ah, oo ay ku jiraan kilaafaadka danaha (5 dhibcood),
- Boggu wuxuu bixiyaa magacyada abuurayaasha maaddooyinka, oo ay weheliyaan xiriir ama macluumaad taariikh nololeed (5 dhibcood).

Maqaallada wararka ee dib u noqonaya sanad ayaa dib loo eegay si loogu meeleeeyo dhibcaha ku habboon mid kasta oo ka mid ah bogagga wararka. Qiimeynta ka dib, shabakadaha waxaa loo qoondeeyay calaamad - cagaar, jaalle, ama casaan ah, iyadoo ku xiran hadba meesha ay jiiifaan iyadoo lagu saleynayo dhibcahoda. Bogagga internetka ee hela 50 iyo dhibco ka yar ayaa loo qoondeeyey calaamadda Casaanka oo ah ilaha wararka aan lagu kalsoonaan karin; kuwa hela 51-69 waxaa loo xilsaaray Jaalle inta badan la isku halleyn karo; iyo 70 + ayaa loo qoondeeyay Cagaar ahaan si aad loogu kalsoonaan karo. Nasiib darrose, waxaa jira kaliya hal goob oo warar ah oo hadda lagu tilmaamay inay tahay mid aad loogu kalsoon yahay. Websaydhada ayaa markaa lala xiriirayaa si ay uga faaloodaan waxaana la siiyaa wakhti saddex toddobaad ah oo ay kaga soo jawaabaan. Jawaabtooda waxaa lagu heli doonaa bog gaar ah oo loo sameeyay ujeedadaas. Haddii websaydhku noqdo mid daahfuran iyadoo la siinayo macluumaad dheeri ah jawaabta, dhibcihiisa dib ayaa loo eegi doonaa oo buundooyinkiisa waa la cusboonaysiin doonaa si waafaqsan hadba inta uu dhibco cusub helo.

Websaydhada akhbaarta ee la qiimeeyay

Bogagga wararka soo socda ayaa lagu qiimeeyay iyadoo la adeegsanayo habka kor lagu soo sheegay. Isticmaalayaasha waxaa lagu baraarujinayaa dhibcaha loo qoondeeyay mid kasta markay booqdaan. Jadwalka faahfaahsan ee muujinaya sida dhibic kasta loogu abaalmaryay qayb kasta iyo qayb-hoosaadyo ayaa lagu lifaaqay dukumintigan.

Websaydh	Dhibcaha Guud
www.hiiraan.com	71.5
www.allbanaadir.org	69.5
www.jowhar.com	68.5
www.caasimada.net	66.5
www.goobjooge.net	64.5
www.warqaad.info	63
www.garooweonline.com	63
www.horseedmedia.net	61
www.puntlandpost.net	60
www.calankamedia.com	59
www.goobjoog.com	59
www.puntlandtimes.ca	59
www.dayniile.com	56
www.markacadeey.com	56
www.puntlandi.com	54
www.Burcoonline.com	54
www.qarannews.com	54
www.radiokulmiye.net	54
www.mareeg.com	54

www.daljir.com	54
www.radiodalsan.com	53
www.oodweynenews.com	53
www.somalitalk.com	53
www.radioshabelle.com	52
www.radorisaala.com	52
www.warkii.com	52
www.badweyntimes.net	51
www.mugdisho.online	51
www.shaaciye.org	50
www.gabiley.net	50
www.somalilandtoday.com	50
www.allgalgaduud.com	50
www.caynabanews.com	50
www.dhacdo.net	50
www.allgedo.com	50
www.geeska.net	50
www.jubbaland24.com	49
www.somalimemo.net	44
www.galdogobtmes.com	43
www.waagacusub.com	23